

SIJ NAD SLOVENIJO

KLIC TRIGLAVA se poredko peča z emigrantskimi zadevami. Za to je več razlogov, od katerih je najvažnejši ta, da je "politično govorjeno", emigrantska "politika" že 25 let v takem stanju, da čim manj o njej govorimo - tem bolje. Namesto "slovenske skupnosti", o kateri so nekaterih polna usta, imamo samo številne kupe, na katerih posamezni petelini prepevajo samohvalnice brez vsakega ozira na to, kaj se godi okrog njih. No, to bi se še nekako dalo spregledati, kajti v demokraciji lahko pač pridiga vsak kar hoče in se zaradi tega svet ne bo podrl. To je pač "magična formula" pluralizma. Drugo vprašanje je seveda, kaj si o tem misli narod in ali ima možnost, da na svobodnih volitvah izreče svojo sodbo o takih pridigah in petelinih. Večkrat smo že rekli, da je v emigraciji zelo lahko kokodakati, pa tudi, da doma ni one svobode, v kateri bi bilo moč realistično oceniti tako komunistične kakor tudi nekomunistične in emigrantske programe.

Rekli smo tudi že večkrat, da komunisti zavajajo ljudi doma v pogledu politične emigracije - kot jih zavajajo v pogledu ostalih dogodkov po svetu, ker je njihovo informiranje javnosti pač enostransko in imajo v sredstvih obveščanja neomejen monopol. Kazati recimo na dejstvo, da izhaja cerkveni časopis "Družina", kot na dokaz, da temu ni tako, je sleparija. Dejstvo je, da ne izhaja niti en sam političen list, kaj šele dnevnik, ki bi ga brez ovire - politične ali finančne - urejevali ljudje iz opozicije.

O tem bi se lahko seveda na dolgo razpisali, toda ta uvodnik ni namenjen temu predmetu, ki je enako star kot sama oktobrska revolucija in Titov režim v Jugoslaviji. To pot bi radi raje pokazali s prstom na podobno prakso v emigraciji, kjer nekateri časopisi komentirajo izjave in članke, objavljene v drugih listih, ne da bi svoje bralce najprej objektivno informirali o vsebini tega, o čemer govorijo. Celo take slavne in izkušene časnikarje kot je g. Ruda Jurčec, je treba šele učiti, ako se veda že ni prepozno z ozirom na njihovo okamenelost, da je taka praksa nedemokratska, da je taka praksa v neki meri pripravljala pot slovenski revoluciji in da se je take prakse z večjim ali manjšim uspehom posluževal že Goebbels. Ako si urednik SIJa želi deliti to slavo z Goebbelsov, mu nikakor ne mislimo stati na poti - ker smo prepričani, da je čas majhnih in velikih goebbelsov - na Vzhodu in na Zahodu - v zatonu.

"Sij slovenske svobode" - "Alba de la libertad eslovena" - se je 31. avgusta zaletel v naš avgustovski uvodnik "S časom in duhom razvoja" ob izjavi "Za zavarovanje slovenske suverenosti" in zapisal nič več in nič manj, da se "cela skupina odpoveduje dinamizmu emigrantske orientacije in se podpisniki (te izjave) izrekajo za prehod na polje legalizma", s čemer da so se "odločili za konformizem v vsem, kar ustavno in zakonito predstavlja režim v domovini; iz dosedanje ideološke opozicionalnosti proti komunizmu (kolikor je tega pri njih še bilo) prehajajo v razpoloženje za sodelovanje in koalicio med 'naprednimi komunisti' in 'zmernimi demokrati', kakor se je doslej to v enem delu emigracijskega tiska sprožilo

pred nekaj meseci."

Nimamo nobenega namena, prepričevati onih nekaj čitateljev "sija", kako jih urednik tega časopisa vleče za nos iz samo njemu poznanih razlogov. Radi bi le obvestili čitatelje KLICA TRIGLAVA, kako je ta "sij" tolmačil po eni strani izjavo "Za zavarovanje slovenske suverenosti" in pod rugi naš uvodnik "S časom in duhom razvoja".

Niti najmanj ni namreč šlo za "legalistične odnose" med komunisti in demokrati, kar lahko potrdi vsak, ki je omenjeni uvodnik prebral, ampak za "legalistične odnose" znotraj jugoslovanske skupnosti, ki mora jo obstojati, - pa naj gre potem za komunistično ali demokratično skupnost, kajti režimi pridejo in gredo, narodi pa ostanejo. In za take odnose se zavzema izjava "Za zavarovanje slovenske suverenosti". Kar se pa odnosov do režima tiče, je izjava prav tako precizna kot je naš uvodnik.

Da citiramo: točka 10. te izjave pravi dobesedno: "Razširjene pristojnosti slovenske republike in potrebne varščine njene suverenosti bo morala podpirati okrepljena narodna zavest in družbena solidarnost vseh plasti slovenskega ljudstva. Zato bo treba 96 odstotkom državljanov slovenske republike, ki niso člani Zveze komunistov, zagotoviti od slednje neodvisno in enakopravno udeležbo pri političnem odločanju o razvoju Slovenije v smislu demokratičnega pluralizma. Slovenske šole bodo morale poleg temeljitejšje strokovnosti zavzeto gojiti omikano nacionalno osveščenost slovenske mladine s posebnim poudarkom na humanističnih koreninah in izraznem bogastvu slovenske kulture, ki je slovenski narod izoblikovala in je nenadomestljiva osnova njegove bodočnosti. Slovenski Cerkev pa bo treba zagotoviti enakopravno svobodo za sodobno nadaljevanje njenega dvanajststoletnega verskega, нравno-vzgojnega, dobrodelnega in plemenito združevalnega poslanstva, ki presega spreminjajoče se politične in interesne razlike in delitve, s katerimi se Cerkev po svojem bistvu ne more istovetiti."

V našem uvodniku pa smo zapisali: "Zato bi bilo na mestu, da posebno podčrtamo potrebo, da slovenska republika... daje vzgled v razvoju demokratičnih svoboščin in da podpira enake težnje po vsej Jugoslaviji ter v vseh deželah, kjer vladata avtokratski režimi... V tem smislu je seveda nujno, da se demokratizirajo in nadalje liberalizirajo politične razmere v Sloveniji in Jugoslaviji ter s tem pridobijo vplivni zavezniki za tak razvoj med stotisoči Slovencev, ki bivajo izven matične republike. Na napredno usmerjenih slovenskih komunistih leži za to velika odgovornost, kajti oni imajo ključ za povoljno rešitev tega problema in bolj povoljno in zagotovljeno bodočnost slovenskega naroda. Na njih leži v prvi vrsti odločitev, ali bodo kot ovce sledili konservativnim silam in s tem sebe in slovenski narod znova pripeljali v ideološko klavnico, v kateri bodo uvoženi NKVDjevci igrali vlogo likvidatorjev - kakor so jo igrali in jo še igrajo v vseh deželah vzhodne Evrope."

A kaj bi rad g. Jurčec? Da bi "sij slovenske svobode" zasijal našemu narodu sam od sebe? Ali pa da bi komunisti na nek magični način izginili kot megla, tako da bi nankrat zasijalo sonce in se zacedila med in mleko? Le kako

enostavno je v emigraciji govoriti neumnosti, ki z realnostjo nimajo nobene zveze! Taka pisarija sicer lahko godi ljudem, ki so - bodimo odkriti - ostali verjetno za zmeraj v emigraciji, - narodu pa ne nudi nobene rešitve.

PO STAREM

Naenkrat je vsakomur jasno, da prvi jugoslovansko gospodarstvo po bregu navzdol. Inflacija se kosa z južno-ameriškimi rekordi pri stopnji 15% na leto. Ribičič sam priznava, da to ni le jesenska, ampak že stara bolezen, pa vendar vse do konca oktobra ni nič ukrenil. Celo nobenih načrtov ni pripravil. Za takega predsednika vlade bi bilo primerno, da ga odstavi. Kljub dokazani nespособnosti pa mu je konferenca Zveze komunistov s ploskanjem izrazila priznanje (gl. Od meseca do meseca), kot se je kasneje večkrat bahal. Čudna reč je, da bo ista vlada, ki je gospodarstvo zavozila, ga zdaj tudi poskusila izvleči iz jarka. Izjave o stabilizaciji bi bile bolj prepričljive, če bi jih slišali od koga drugega.

Sprememba na vrhu, ki jo je Tito sprožil z zamislijo o predsedstvu, se spreobrača v splošno preurejanje zvezne države, pa še gospodarstva povrh. Veliko govore o sistemskih spremembah in sam Edvard Kardelj se je lotil spreminjanja ustave. Čeprav ni izvoljen za poslanca in je njegova edina državna funkcija članstvo v nepomembnem Svetu federacije (ali zboru penzionistov), se je vsilil za predsednika ustavne komisije zvezne skupščine, ki bo pripravljala predloge za spremembo ustave. Kardelj je pripravljaval vse dosedanje spremembe v jugoslovanski ustavi. In teh ni bilo malo. Vsakih nekaj let se domisljuje, da sistem zaostaja za burnim razvojem in da ustava več ne ustreza. Potem se Kardelj vsede za mizo in pripravi novo ustavo, ki odraža hotenja narodov in odpira pota za nadaljnjo izgradnjo socializma (ali novo spremembo ustave). Tolikokrat je že poskusil in vsakokrat so se nepremostljive slabosti pokazale že v nekaj letih. Bolje bi bilo, če bi tokrat kdo drug poskusil.

Čeprav se je Tito po sodbi zapadnih opazovalcev septembra poslavljaval od oblasti in jo izročal v roke kolektivnemu telesu, predsedstvu, se je na konferenci pokazalo, da bo še zmeraj imel poseben položaj kot predsednik predsedstva republike, namesto kot predsednik republike do sedaj. Le naslov bo bolj zapleten, sicer ga bodo pa še po starem častili. Kot v gornjih dveh primerih gre še zmeraj po starem. Dobro bi bilo, če bi se zares kaj spremenilo in če bi se v Jugoslaviji domislili, da s starimi ljudmi ni mogoče stopiti na nova pota.

Hrvat Ilija Jukić je izdal III. zv. PREGLEDA, kjer na 32 straneh pojasni mednarodni položaj. Tudi ta zvezek se odlikuje po spretni povezavi mednarodnih dogodkov, s čimer postane slika svetovnega položaja in silnic jasnejša in razumljivejša. Ker je zvezek že skoro razprodan, dokazuje, da je 5/- odn. pol dolarja vredno vsebine.

Tič.

PREUREJANJE

Gospodarske težave so potisnile Titovo predsedstvo v ozadje, še posebej pa so pripomogle k temu, da se je prvotna zamisel zasukala. Ni dvoma, da sta si tako Tito kot Kardelj sprva predstavljala, da bo predsedstvo pomenilo močnejšo osrednjo oblast. Federaciji naj bi dalo novih moči in nove enotnosti, kar se z drugimi besedami pravi, da bi bil centralizem okrepljen. Tako so gledali na zamisel o predsedstvu tudi tisti srbski krogi, ki se ne morejo otresti jugoslovenarstva. Pomembeno je, da so med njimi tudi srboriti beograjski študentje, ki so oblastem trdn v peti. Ideja o jugoslovanskem narodu na žalost še ni zastarela in še zmeraj naj bi ta jugoslovanski narod seveda govoril po srbsko in morda celo tudi pisal v cirilici.

Za močnejšo osrednjo oblast so tudi Črnogorci. Deloma jih vleče v Beograd srce, deloma pa žep; kajti Črna gora ni le revna, nima le veliko upokojencev, ampak je tudi eden od tistih sodov brez dna, ki najprej nujno potrebujejo zvezno pomoč, da zgrade industrijske objekte, potem pa spet nujno potrebujejo zvezno pomoč, da krijejo izgube, ki jih nova podjetja ustvarjajo. Osrednja oblast je tesno zvezana z osrednjimi fondii. Črnogorce skrbi za oboje.

Čeprav se je preurejanje komaj šele začelo, pa je mogoče reči, da je zamisel o močnejši osrednji oblasti propadla. V gospodarski stiski nihče več ne zagovarja centralizma. Vsi se še spomnijo, kako je v centralističnih časih gospodarstvo tanko piskalo. Neprizadetemu je sicer mogoče trditi, da so zvezno vlado doslej v marsičem ovirale republike, ki se niso mogle zediniti na gospodarskih ukrepah. Močnejša vlada lažje popravi gospodarski položaj. Toda vlada mora biti tudi sposobna; glede sposobnosti zvezne vlade so pa že vsi obupali. Vsi vidijo, v kakšnem strahotnem neredu so zvezne finance. (Sekretar za finance je Slovenec Jože Smole.)

Zelo je torej razširjeno mnenje, da mora zveza prenesti na republike pristojnosti, na gospodarstvo pa denar. Dogmatiki govore o prenosu pristojnosti na občine, čeprav marsikaterega opazovalca stresa ob misli na zakotne in nezakotne občine, kjer kraljujejo zabiti krajevni mogotci. Posebno v Srbiji je takih občin na pretek, a niso omejene le na Srbijo. Tudi prenos sredstev na podjetja vzbuja pomisleke. Manjši davki nimajo nujno stabilizacijskega vpliva; prej nasprotno, ker bodo podjetja imela več denarja za plače. Toda jugoslovanske finančne zadeve so tako neverjetno zapletene, da štejejo gospodarstveniki višje proračunske dohodke med inflacijske vplive. Pri tem pozabijo pojasniti, da v resnici mislijo na višje proračunske izdatke, kajti denar se skozi državne blagajne pretaka kako skozi sito. Kar pride notri, takoj ven steče, pa še s tiskanjem denarja si pomagajo. Ker se državne blagajne tako neumno obnašajo, so se gospodarstveniki v obupu zatekli k misli, da bo gospodarstvo pokazalo večjo odgovornost.

Ob napovedih gospodarskih sprememb se nam torej vzbujajo pomisleki. Enako ob političnih spremembah. Pot

k prenosu pristojnosti na republike pa vsekakor ni napačna. Če se je bodo kljub Kardeljevemu vmešavanju lotili brez pretiranega dogmatizma, ne bo slabo kazalo.

'LE ROI EST MORT...'

Dasi drži, da je "vsak sam svoje sreče kovač", je v primeru bivšega kralja Petra II. Karadjordjevića, ki je nedavno umrl v Los Angelesu, treba upoštevati, če hočemo biti objektivni, da je bil že v svoji rani mladosti predmet zelo nesrečnih okoliščin, ki so brez dvoma potem kasneje v moških letih vplivale nanj odločilno. Močan karakter bi sicer prebolel tudi tak udarec, kot je bila izguba prestola, in bi našel svojo pot. Toda Petrov primer je bil spet poseben, ker je tudi okolica hotela imeti 'kralja', a sam ni bil dovolj močan, da bi se temu približal s potrebno mero čuta za realizem, odn. bi se ob pomanjkanju tega sprijaznil z dejstvom, da je kraljevska bitka izgubljena zanj, in bi to spoznanje tudi posredoval okolici. Ker ni bilo prvega, se je v poznih letih b. kralj predajal zdaj eni zdaj drugi struji, pri čemer je treba opozoriti na njegov moralno in politično čisto nemogoč stav v pogledu Srbske pravoslavne cerkve. Ta je tudi pripeljal do škandala, da so se ob njegovem truplu prepirali, kdo ga bo pokopal in kje. Trenutno so bitko dobili Dionizijevci...

Petrova največja tragedija je, da ga je državni udar 27. marca, ki ga je spravil na prestol, tudi pokopal. Mladič nikakor ni bil sposoben, igrati vlogo vladarja, ki so mu jo drugi odredili. Nič več sreče ni imel s politiki, ki tudi sami niso bili dorasli času in njegovim zahtevam. Še slabše se je izkazal, ko je skušal igrati osebno politično vlogo. Nazadnje se je v celoti prepustil neskrupulozni srbski klikki, ki ga je za ceno finančnega vzdrževanja izkoristila do dna.

V vsej tej osebni tragediji je svetla točka ta, da je njegov sin Aleksander odklonil 'zasesti prestol' odnosno 'biti kronan za kralja'. V kolikor ne bo zaradi tega prišlo do kakega 'divjega kralja', utegne samo to spametovati mnoge srbske zmešane glave v emigraciji.

UREDNIŠTVO

MARTIN FIERRO

Zagotovo najboljša kulturna publikacija povojne slovenske emigracije in verjetno tudi najboljša za dolgo vrsto bodočih let. Na tej največji in najbolj pomembni argentinski pesnitvi je Dr. Tine Debeljak delal nad 20 let. Bogata in izvirna oprema in oblika dela čast ne samo emigraciji ampak vsemu slovenstvu. Cena vezanemu izvodu £5-17-0 preko urednika Klica Triglava.

POTREBNO JE TRETJE PRESENEČENJE

Dne 21. septembra je Tito presenetil domačo in svetovno javnost z napovedjo bodočega kolegijalnega predsedstva federacije. Po vesti Reuterjeve agencije je Tito pri tem omenil "poročila, češ da bo Jugoslavija po njegovem odhodu zapadla v hudo krizo".

Za Titom se je kmalu oglasil Edvard Kardelj z običajno razpravo o pomenu in o pripravah za izvedbo Titove pobude. Tudi drugih komentarjev ni manjkalo. Teme-ljitejši poznavalci razmer in razvoja v Jugoslaviji so se ob tej Titovi napovedi spomnili, kako je marca 1969 Tito presenetil kongres Jugopartije z zaključno do-ločitvijo podobnega kolegijalnega Izvršnega biroja Zveze komunistov.

O namenu tega stopnjevanega konfederiranja vrhovnih vodstev partije in fede-racije ni nobenega dvoma. Prav gotovo ni Tito želel s temi presenetljivimi vod-stvenimi spremembami oslabiliti svojih dveh življenjskih stvaritev - Zveze komu-nistov in povojne Jugoslavije. Značilnost ni v namenu, temveč v načinu teh sprememb. Z načinom teh sprememb je Tito javno priznal, da ni ne osebe ne sre-dišča, ki bi po njegovem odhodu mogli nadaljevati njegovo politično vlogo. Preostal je le še poskus s konfederiranimi vodstvi na paritetni osnovi republik.

Toda taka paritetna vodstva ne morejo napravljati osnovnih odločitev z metodo preglasovanja, tudi če bi bila pri rokah za to potrebna ustaljena večinska kombina-cija. Za učinkovito kolektivno vodenje je takim paritetnim kolegijem potrebna so-glasnost na osnovi vsem sprejemljivih kompromisov. Dokler je še Tito pri rokah, so taki kompromisi izvedljivi z njegovo karizmatično pomočjo ali razsodbo. Res-nična preizkušnja bo prišla šele po Titovem odhodu.

Ako Tito resnično želi narodom Jugoslavije sporazumno bodočnost, bo moral pred svojim odhodom napraviti še eno in večje presenečenje. Moral bo vpostaviti politične pogoje za sporazumno sožitje suverenih republik - brez zanašanja na njegovo avtoritativno posredovanje kot garancije za neobhodne skupne odločitve.

V ta namen so potrebne tri korenite spremembe. Prvič, zvezne pristojnosti je treba zmanjšati na tak skupni delokrog, ki bo v resničnem, zaželenem in dogo-vorjenem interesu vseh narodnih republik. Drugič, za izvrševanje teh nesporno ugotovljenih zveznih pristojnosti bo treba prikrojiti sorazmeren zvezni politični in strokovni aparat na osnovah republiške paritete in objektivne kakovosti. Tretjič, središče take resnične sporazumne zveze je treba prenesti iz Beograda v primer-nejše mesto (zvezni okraj) nekje v Bosni in Hercegovini, ki ni le bolj središčna kot katerakoli druga dežela v Jugoslaviji, temveč ima tudi druge pomembne pred-nosti za sedež sporazumne zveze suverenih držav sedanje Jugoslavije.

V razpravljanju o bodočnosti narodov Jugoslavije je posebej potrebna odkrita beseda o Beogradu. V predvojni Jugoslaviji je Beograd simboliziral in uveljavljal domala brezobzirno srbsko nadvlado nad nesrbskimi narodi Jugoslavije. V povoj-ni Jugoslaviji je Beograd poleg te svoje rojstne obremenjenosti postal tudi močno predimenzionirana centrala masivne unitaristične oblasti in birokracije. Zaradi teh dveh svojih bistvenih značilnosti je Beograd kot prestolica Jugoslavije popolno-ma neprilagodljiv kakršnikoli zasnovi Jugoslavije kot sporazumne zveze suverenih držav.

(S prenosom zveznega središča iz Beograda bodo ostale v Srbiji ogromne zvezne zgradbe in naprave. Že sama najemnina ali odkupnina od teh zveznih investicij bi mogla vzdrževati delovanje primernejšega in skromnejšega novega središča sporazumne zveze.)

Če Tito res hoče rešiti zgodovinsko-politično kontinuiteto Jugoslavije v njenem prostovoljno sprejemljivem bistvu kot dopolnilnega, sporazumnega zveznega sožitja suverenih narodnih držav - ki nikakor niso več pripravljene žrtvovati svojih tako pozno priznanih narodno-političnih samobitnosti - potem bo moral kmalu predložiti tem narodom v tajno plebiscitarno odločitev preprost in verjeten osnutek novih zveznih odnosov, ki bo vseboval označene tri osnovne spremembe.

Od političnega sodelavca

Spomenica 'Svobodnih Slovencev'

Argentinska SVOBODNA SLOVENIJA od 8. oktobra t. l. objavlja "Spomenico svobodnih Slovencev", ki jo je 24. septembra poslal predsedniku Nixonu vršilec dolžnosti predsednika Narodnega odbora za Slovenijo g. Miloš Stare pred Nixonovim obiskom Jugoslavije.

V spomenici je Miloš Stare predočil Nixonu medvojni položaj v Sloveniji, ko so komunisti izkoristili nacifašistično okupacijo za pobijanje svojih političnih nasprotnikov v imenu narodno-osvobodilnega boja in izvajali boljševisko-stalinistično revolucijo. Proti temu početju da je bila večina slovenskega naroda, ki pa se je zaradi takratne mednarodne politične konstelacije znašla v nezavidnem položaju. Zaradi zahodnega zavezništva s Sovjetsko zvezo je bilo našim komunistom zlahka proglasiti vse, ki so se z orožjem uprli komunistični revoluciji, za kolaboracioniste, izdajalce in nasprotnike zaveznikov. "Ko je sovjetska armada omogočila komunističnim partizanom, da so leta 1945 prevzeli oblast v Jugoslaviji, se je nad dvanajst tisoč slovenskih protirevolucionarjev-domobrancev ki so se borili proti komunizmu, s številnimi civilisti umaknilo v Avstrijo, kjer so prosili za zaščito angleške okupacijske oblasti," pravi poslanica. Te oblasti pa so koncem maja 1945 začele vračati slovenske domobrance v Jugoslavijo z izgovorom, da jih hočejo prepeljati v Italijo. "Jugoslovanski komunistični režim je po končani vojni in po končani revoluciji brez zaslišanja in sodbe dal junija 1945 pomoriti nad 12.000 slovenskih domobrancev - proti revolucionarjev, ki so bili pred smrtjo strahotno mučeni in nato pometani v množične grobove," ugotavlja poslanica in dodaja: "Primerjajoč število pripadnikov slovenskega naroda in Združenih držav severne Amerike, je to toliko, kot da bi sovražnik v enem mesecu pomoril 1.500.000 vojakov Združenih držav Amerike v starosti od 18 do 40 let.

Poslanica priznava, da mrtvih ni mogoče obuditi, toda prosi Nixona, da za časa svojega obiska v Jugoslaviji posreduje pri vodnikih komunističnega režima:

- da vrnejo pomorjenim borcem za svobodo slovenskega naroda čast, ki so jim jo vzeli s tem, da so jih proglasili za zločince;

- da komunistični režim Jugoslavije označi in pove, kje so grobovi teh nesrečnih žrtev;

- da staršem, ženam, otrokom in sorodnikom omogoči pietetno počastitev mrtvih vsaj ob 25-letnici njihove mučeniške smrti.

Dvomim, da je Nixon tej prošnji ustregel, saj je šel v Jugoslavijo s čisto drugimi nameni, enako kot je šel pred časom v Romunijo. Tudi ni to posebno važno iz prostega razloga, ker Nixonu zadeva ni nepoznana - kakor ni nepoznana vsem poučenim zahodnim krogom. Letos je bila na to znova opozorjena angleška javnost ob priliki londonskega obiska Mitje Ribičiča, ki je pri omenjenih umorih sodeloval in je zanje - z drugimi - tudi neposredno soodgovoren. Važno je, da se da o vsaki priliki komunistom in zahodnim krogom na znanje, da slovenski narod teh stvari ne misli pozabiti ali oprostiti in da slovenski protikomunisti ne bodo nikdar sprejeli žalitve, da so baje izdali slovenski narod in kolaborirali z nacifašisti proti zaveznikom. Churchill si je morda lahko privoščil krilatiko "tudi s hudičem proti Hitlerju - če je treba", toda slovenski narod si tega ni mogel privoščiti. Dokaz za to je 25 let komunističnega režima v Sloveniji in Jugoslaviji potem, ko je bila že proglašena zahodna Listina o samoodločbi narodov in Listina Združenih Narodov o človeških pravicah.

O tem torej ni nobenega dvoma. Pač pa bi rad omenil ob priliki publikacije te spomenice nekaj drugega. 9. marca letos se je na "slovenske politične predstavnike v svobodnem svetu" obrnil glavni odbor Zveze društev slovenskih protikomunističnih borcev Tabor, da izdelajo skupno izjavo, ki naj bi vsebovala točke, ki jih navaja Miloš Stare v poslanici Nixonu, kakor tudi zahtevo, da s komunisti ne more biti nobenega dialoga, dokler teh točk ne izpolnijo. Do 5. septembra očitvidno še ni bilo nobene

take izjave, ker se je 14. redni letni občni zbor Tabora znova obrnil na "slovenske politične predstavnike v svobodnem svetu", da reagirajo na prošnjo glavnega odbora od 9. marca. Poziv je bil naslovljen na ing. L. Bevca, predsednika Slovenske demokratske stranke, dr. Mate Resmana, voditelja Slovenskega državnega gibanja, Miloša Stareta, načelnika Slovenske ljudske stranke, in Lojzeta Zupana, tajnika Slovenske Pravde - torej na predstavnike vseh štirih političnih organizacij slovenske opozicije v emigraciji. Staretova poslanica je očitvidno nastala pod vplivom tega poziva in je bila obelodanjena ob zelo primernem mednarodnem dogodku. Toda o kaki skupni izjavi, kot si jo je zamislil in tudi predložil Tabor, še do danes ni ne duha ne sluha. Vprašanje je, ali je to zato, ker omenjene organizacije še do danes - po 25 letih - niso našle izraza v nekem skupnem forumu, kajti težko je verjeti, da ne bi bile drugače sporazumne s Taborjevo iniciativo. To pa samo znova poudarja nesposobnost vodnikov politične emigracije, da sedejo za skupno mizo in ko-ordinirajo svoje akcije (ne pa tudi nujno svojega mišljenja). Zaradi tega imajo tako Narodni odbor kot organizacije izven njega samo relativno moč in vpliv. "Spomenica svobodnih Slovencev" bi se zato pravilno morala imenovati "Spomenica Narodnega odbora" (ali morda celo samo "Spomenica Slovenske ljudske stranke"?), kar pa je - na žalost - daleč od tega, kar si želi protirežimska večina slovenskega naroda.

Ob tej priliki bi bilo potrebno, da g. Miloš Stare pojasni to reč, odnosno da ob njegovem molku pojasni to ostali trije vodniki, ki so prejeli poziv Tabora, kaj so ukrenili spričo poziva naše najštevilnejše zdomske organizacije v vprašanju, ki brez dvoma globoko zadeva celotno zdomstvo če ne tudi večino nekomunističnega naroda v domovini.

Od gospodarskega sodelavca :

Marksizem

IN NOVEJŠI RAZVOJ GOSPODARSKE VEDE

Šoškić, Branislav, PROIZVODNJA, ZAPOSLENOST I STABILIZACIJA - Savremena makro-ekonomska analiza; Beograd, Institut za ekonomska istraživanja, 1970. 277 str.

Večji del te knjige je posvečen razlagi makro-ekonomske teorije v glavnem na temelju spisov ameriškega profesorja Samuelsona, kakor poudarja sam avtor. Tega to področje zanima, ker je prepričan, da vsako tržno gospodarstvo, najsi bo socialistično ali kapitalistično, nujno doživlja konjunkturna gibanja. Iz tega razloga so v vsaki tržni ekonomiji, v številni jugoslovansko socialistično zvrst, potrebni politični ukrepi, ki merijo na stabilizacijo cen in dohodkov ob polni zaposlenosti.

Toda marksistična gospodarska literatura doslej ni obravnavala gibanj zaposlenosti in cen z namenom, izdelati analizo, na kateri bi bilo mogoče zgraditi stabilizacijsko politiko. Seveda je Marx zavrgel Sayov zakon, toda sklep

ki je zanj sledil iz tega, je bil le, da bo posledica nezadostnega povpraševanja propad kapitalizma. Nasprotno Keynes. Tudi on je prišel do sklepa, da v sodobnih okoliščinah Sayov zakon ne bo deloval, proizvodnja ne bo sama ustvarjala potrebnega povpraševanja. Toda zanj je bilo to le izhodišče za raziskavo, kaj mora država ukreniti, da bo učinkovito povpraševanje zadostno, da se porabi vsa proizvodnja. Morda je Keynes pri tem res želel rešiti kapitalizem, toda ta njegova želja nikakor nujno ne razveljavlja njegove teoretične analize in političnih ukrepov, ki iz nje sledijo. Keynesovo analizo je mogoče uporabiti tudi, kadar gre za stabilizacijo v socialističnem tržnem gospodarstvu.

Zato bi marksistični ekonomisti morali vključiti elemente Keynesove teorije v svoja lastna razmotrivanja, prav kakor je Marx zgradil svoj sistem ob upoštevanju in reševanju vsega, kar so imeli koristnega povedati njegovi predhodniki in sodobniki. Edino sodilo, ki nas more voditi pri ocenjevanju in uporabljanju ekonomskih teorij, je vprašanje, ali so znanstvene, t. j. resnične, ali ne. Kar je znanstveno, ne more biti ne-marksistično. Prav precej gospodarskih problemov je skupnih kapitalističnim in socialističnim gospodarstvom. Strogo govoreč, more obstajati le ena sama gospodarska veda.

Nikakor niso vsi ne-marksistični ekonomisti "buržujski" (kot primer navaja Šoškić cambridgesko profesorico Joan Robinson). Niti niso vsi ne-marksistični ekonomisti preprosto apologeti kapitalizma. Mnogi ekonomisti na zahodnih univerzah napadajo "veliki kapital" in "veliki kapital" ne more več vplivati na vse univerzitetne ekonomiste. Gospodarska teorija bi morala biti ne-dogmatična in brez predsodkov in bi se naj izogibala čustveni terminologiji.

Zadnjih petdeset strani se nanaša na stabilizacijsko politiko v posebnih jugoslovanskih razmerah. Zaradi družbene solidarnosti, ki v Jugoslaviji prevladuje, je podjetjem težko odpuščati delavce. Toda ta jugoslovanska posebnost ne zmanjšuje potrebe, zmanjšati delovno silo v mnogih podjetjih zato, da bi dosegli večjo učinkovitost. Seveda je obenem odpuščenim treba najti novo zaposlitev. V Jugoslaviji bo nova delovna mesta pogosto treba ustvarjati z javnimi deli, ker je industrijska proizvodna struktura zmaličena. Zmaličena pa je zaradi neekonomskih in iracionalnih investicijskih odločitev pod administrativnim sistemom. Takratni investicijski sklepi so vodili do "političnih" tovarn, ki jih je sedaj treba opleti, s čimer postaja vprašanje zaposlenosti le še težje.

Učinkovita fiskalna politika zahteva, da davke ne nalagamo na dohodke podjetij, marveč na osebne dohodke delavcev. Nikakor ni mogoče prevaliti odgovornosti za stabilizacijo na podjetja sama; to je naloga države.

Branislav Šoškić je profesor na beograjski ekonomski fakulteti, dekan katere je bil nekaj let. Je tudi direktor Instituta za ekonomske raziskave, ki je recenzirano knjigo izdal.

Avtorja je hudo kritiziral M. Hubeny v Ekonomski politiki 27. aprila letos, posebno ker uporablja pojem redkosti in izraze kot depresija in recesija namesto ustaljene marksistične terminologije. Tudi da ne bi smel enačiti inflacije v socialističnih in kapitalističnih državah. Šoškić je odgovoril istotam 18. maja.

TRETJA JUGOSLAVIJA

V nadaljevanju prikaza člankov iz "DEMOKRATSKE JUGOSLAVIJE" (uredil Vane Ivanovič in objavila založba Izvor v Londonu sredi letošnjega leta - gl. KT 376 + 377), trdi VLADIMIR PREDAVEC (14), da je bil stanstedski sporazum "Načrt predloga demokratske alternative" iz leta 1963, zelo skromen, čeprav se ljudje, ki sestanku v Stanstedu niso prisostvovali, s tem niso strinjali. V Stanstedu, pravi Predavec, ni šlo za neko megalomansko željo, da bi po nekajdnevnih pogovorih in z enim samim aktom končno rešili probleme odnosov med narodi Jugoslavije. Cilj je bil mnogo skromnejši: nuditi ljudem v emigraciji osnovo za resno razpravo, priti do gotovih predlogov in zaključkov, ki bi nas privedli bliže demokratični rešitvi tega problema. Toda interne debate so pri vedle do nečesa popolnoma drugega: na koncu so se tudi sami podpisniki razšli v pogledu interpretacije podpisanega besedila...

Predavec govori o teži vprašanja mednacionalnih odnošajev in ugotavlja, da Tito ni povzročil mednacionalnih spopadov v državi - on jih je podedoval v zelo akutni in krvavi obliki. Ako hočemo biti iskreni, moramo priznati, da so bili njegovi poskusi reševanja teh problemov nič manj nesrečni niti podvzeti z manj dobre volje kot poprejšnji pred njim. Še več, od komunistov se je pričakovalo, da bodo zaradi svojega internacionalizma pozabili ali vsaj v sebi zatrli nacionalistične občutke. Po drugi strani se je pričakovalo od nasprotnikov komunizma, da bodo spričo skupnega nasprotnika iskali osnove za sodelovanje in da bodo storili vse, da se mednacionalna nasprotja ublažijo. Ker se ni zgodilo ne prvo ne drugo, je tudi ta poskus s Stanstedskim sporazumom doživel popoln polom.

Hrvati so v prvi Jugoslaviji vedno reagirali kot manjšina, pravi Predavec. Občutili so se ogrožene in so bili zato agresivni. Borili so se za položaje in so bili zato revolucionarji. V želji, da se znebijo okvira, za katerega so smatrali, da jim je bil vsiljen, so bili destrukтивni in s tem, da so se borili proti politični ureditvi Jugoslavije, so njihove akcije dobile protijugoslovanski značaj. Srbi pa, ki so reagirali kot večina, so bili konservativni, želeč ohraniti okvir in moč države. Hoteli so ohraniti njeno politično ureditev in to tako, da je njihov nacionalizem dobil gotov jugoslovanski značaj. Skratka, pravi Predavec, Hrvati so čutili, da jih država ogroža, Srbi pa, da je država njihova. V takem položaju, ko en nacionalizem predstavlja centripetalne, a drugi centrifugalne tendence, postane cela problematika zamegljena. Recimo: večina Hrvatov se je leta 1941. izrekla za samostojno hrvaško državo. To je, pravi Predavec, nedvomno popolnoma legitimno politično stališče, do katerega ima vsak kolektiv pravico. Manjše število Hrvatov se je oprijelo ideologije in metod ustaštva, kar pa je nekaj docela drugega. A vendar večina Srbov še danes smatra, da je to eno in isto. Ni dvoma, da je to v osnovi zgrešeno. Predavec meni, da bi se tudi brez vsakega dvoma Srbi obnašali na isti način kot so se Hrvati, če bi bil položaj obrnjen. Tudi Srbi bi izkoristili prvo priliko, da se take Jugoslavije znebijo.

Po Predavčevem mnenju imajo komunisti vsaj to zaslugo, da so hote ali nehote problem dosti jasneje dognali in s tem omogočili, da bi se ga lahko uspešno rešilo v nekem demokratičnem sistemu. Po drugi strani sta danes hrvaški in srbski nacionalizem doma dobila enakopraven

značaj - oba imata gotove centrifugalne tendence. Srbski nacionalizem danes brani srbske interese in je protijugoslovanski, kadarkoli se postavi vprašanje njegove vodilne vloge v Jugoslaviji. Predavec tega ne smatra za katastrofo, nasprotno: vsak brani svoje lastne in posebne interese, noben od njiju ni več "naravni branilec skupnosti", ki bo obstojala in lahko obstoja samo, ako njena ureditev odgovarja tako hrvaškemu kot srbskemu kot drugim nacionalizmom v Jugoslaviji. Totalitaristična komunistična Jugoslavija lahko obstoja enako proti Srbom kot proti Hrvatom ali Slovencem, medtem ko demokratska Jugoslavija ne more obstojati proti nobenemu narodu. Vsak poskus, da se skupna država vsili nekemu narodu, lahko vodi k vsaki drugi rešitvi - samo demokratični nikakor ne.

Predavec se ne strinja z mnenjem, da to neizbežno pomeni razbitje Jugoslavije in ustvaritev posebnih držav na njenem ozemlju. Res je, da so "pozitivni" argumenti za ohranitev Jugoslavije izgubili vsako vrednost. Govoriti o tem, da neka večja država iz političnih, vojaških ali gospodarskih razlogov bolj odgovarja interesom prebivalstva kot pa nekaj manjšin držav, se mu ne zdi več upravičeno. Kaj pomeni ekonomsko večja ali manjša država v času naporov za gospodarsko integracijo takih partnerjev kot sta npr. Nemčija in Luksemburg? Dejstvo je, da danes v Jugoslaviji vsak nacionalizem brani svoje lastne interese in da je pripravljen dati skupnosti samo najosnovnejše koncesije. To neizbežno vodi k skupnosti na najnižjem nivoju - h konfederaciji z vsemi svojimi posledicami. V tem primeru ne bo dal noben narod Jugoslaviji večjih koncesij od drugih narodov. Po Predavčevem mnenju je to tudi edini izhod in najlažja rešitev mednacionalnih spopadov, s tem pa je tudi v skladu z interesom Hrvatov in Srbov in verjetno tudi z interesi drugih narodov v državi. A to je predlagal že stanstedski sporazum.

+

MARKO MILUNOVIĆ (15) opozarja, da bi razpad Jugoslavije povzročil krvavo medsebojno obračunavanje in veliko nevarnost, da bi mnoge dele dežele zasedli sosede, pa bi tako bolj malo ostalo za "Veliko Srbijo" in "Neodvisno državo Hrvaško", da o ostalih "državah" sploh ne govori. Milunović se izreka za federativno Jugoslavijo "s še več avtonomije" kot danes obstoja v njej. Meni tudi,

da imajo socialdemokrati s svojim "Načrtom alternative", ki ga je objavila "Zajednica jugoslovanskih socialdemokratov izven domovine", podporo tudi med jugoslovanskimi delavci, ki prihajajo na delo v tujino. Potrebna je borba proti totalitarnemu režimu, ki ga je vsilila Zveza komunistov Jugoslavije, kakor tudi borba proti fašističnim in militarističnim režimom ter vsaki vrsti šovinističnega nacionalizma. Potrebno je vzpostaviti prehodni režim, sestavljen iz demokratskih elementov, ki bo polagoma odstranil organe diktature, omogočil svobodo tiska in organizacijo svobodnih idejnih in političnih pokretov ter v gotovem času izvedel svobodne volitve, na katerih bi bili izbrani predstavniki, ki bi določili bodočo ureditev države. Jugoslovanski komunisti so uničili predstavnike jugoslovanskega kapitala. Toda cilj socializma, pravi Milunović, ni v zmagi nad kapitalizmom. Cilj socializma mora biti zmaga nad siromaštvom. A ta borba se bo morala v Jugoslaviji šele začeti. Njo pa lahko vodijo samo oni, ki uživajo podporo in zaupanje - ne pa pokornost - naroda.

+

NIKOLA PAŠIĆ (16) govori o vlogi emigrantov v razvoju svobode in demokracije. Ugotavlja, da vključuje vse, kar je pisarjenju o "titoizmu" ostaja dejstvo, da je - enako kot v vseh drugih marksistično-leninističnih državah - oblast v rokah ene same totalitarne skupine, ki ne dovoli drugim političnim strankam, da nasprotujejo njeni politiki. Konsekventno, ta skupina ne more dovoliti svobode politične akcije, razprave, tiska itd, kar so osnovne odlike demokratske družbe. Naloga političnega emigranta je v tem, da čim bolj sledi mednarodnemu razvoju, in to ne le političnemu ampak tudi socialnemu in tehnološkemu, da čim boljše pozna spremembe v deželah pod komunistično oblastjo in da podpira vse aktivnosti, ki bi pospešile demokratizacijo v njegovi domovini. Docela jalovo je za emigranta, da gradi svoje teorije na predvojnih idealih federalnih zvez, ustavnega ravnotežja in formalnih teoretskih struktur. Politika je po svoji naravi dinamična, emigrant pa je oddvojen od političnega telesa kot riba, ki poskuša plavati na suhem. Toda s tem, da ima politični emigrant prednost pred ljudmi doma, ker živi v svobodnem svetu, in hitreje in boljše spozna osnovne spremembe v svetu, lahko pomaga novim generacijam doma s pojasnjevanjem vzrokov teh sprememb in z nakazovanjem problemov, ki so pred nami, in sredstev, s katerimi bi se dalo te probleme rešiti. Na mladem pokolenju doma, ki se sooča s problemi komunističnega režima iz dneva v dan, pa je, da najde oblike akcije v skladu s položajem, jemajoč v obzir splošno strateško situacijo med bloki velikih sil.

+

DESIMIR TOŠIĆ (17) ugotavlja, da obstojata v naši sredini dve tehniki, dve psihologiji, ki se ne razlikujeta mnogo druga od druge. Eni smatrajo, da so "rešili nacionalno vprašanje" s tem, da stalno ponavljajo, da so se izjavili za "hrvatsko" ali "srbsko" državo, ali pa za "narod-

no in državno edinstvo". To naj bi bilo stališče onih, ki sami sebe smatrajo, da so stalno "budni" v obrambi nacionalnih interesov. Drugo tehniko pa uporabljajo ljudje, ki smatrajo sebe za že v naprej določene državnike: oni so že zavzeli "stališče", rekli so in zapisali, kaj je po njihovem mnenju potrebno, in nimajo temu kaj dodati - ali menjati. Oni modro molčijo in "čakajo na svoj čas". Ti poslednji predstavljajo statično stališče, ki je zelo močno v nerazvitih sredinah, in to ne le kadar gre za nacionalna ampak tudi za druga, posebno gospodarsko-socialna vprašanja. Zelo verjetno je, pravi Tošić, da ta statična grupa opazovalcev nacionalnega vprašanja živi v prepričanju, da je možno nacionalno vprašanje "rešiti" v enem trenutku, bodisi s splošnim stališčem ali izjavo, krikom, ali z nekim ustavnim načrtom, ki naj bi ga uresničili v primernem trenutku. Če drugega ne, pravi Tošić, že samo dejstvo, da so tudi komunisti vsa ta leta verjeli, da so rešili nacionalno vprašanje, je zadosten dokaz, da je tako mišljenje grešeno.

Nacionalizem tudi danes ni, kot ni bil nikdar, niti prekletstvo niti blagor. Odsino je od tega, v kateri smeri ga razvijamo in kako ga tolmačimo. Ako v nacionalizmu vidimo edino silo, ki naj nas vodi, in to v cilju "sacro egismo", in ako se poslužimo države v največji možni meri, potem je jasno, da gremo nasproti novim spopadom. Ako hočemo doseči svoje cilje "za vsako ceno", potem jo bomo z gotovostjo dobili po glavi, ugotavlja Tošić. In dodaja, da se mu zdi, da je treba ponovno premisliti vprašanje nacionalizma slehernega od nas, kajti brez tega da ne bomo prišli nikamor.

+

DUŠAN PLENIČAR (18) trdi, da je stanstedski sporazum dejansko dajal več suverenosti državam-članicam kot pa to daje Ivanovičev načrt. Stanstedski načrt je dal državi-članici pravico, da po načelu samoodločbe kadar koli zapusti zvezno skupnost, ne oziraje se na interese ostalih držav-članic. Ivanovičev načrt pa veže to odločitev na pristanek narodov, ki dotično državo-članico sestavljajo. Nekaterim se to zdi le politična ali pravna finesa, češ, da bo nekdo zapustil skupnost za vsako ceno, če to hoče - naj bo to ostalim partnerjem všeč ali ne. Pleničar meni, da je sicer v tem precej resnice, a da je razlika v načinu, kako nekdo skupnost zapusti in/ali jo razbije. Če je bila namreč pred skrajnim korakom dana možnost, da se vprašanje na miren način v širšem okviru prediskutira, osboja več verjetnosti, da se bo ali našel kompromisni izhod ali pa tak razhod, ki ne bo življenjsko ogrozil interesov vseh ali večine držav-članic. Zaradi mednarodnih posledic (pri-znanje nove suverene države), bo po vsej verjetnosti vsaka država-članica, ki hoče zapustiti skupnost, storila vse, da zadosti določilom oblike takega izstopa (npr. referendum, potreben za izstop, s kvalificirano večino vseh državljanov dotične države-članice), in ne bo na hitro, recimo ob spremembi neke vlade, vrat na nos zapustila zvezno skupnost.

Pleničar tudi ne verjame, da bi bila delitev Srbov in Hrvatov neizvedljiva, kot trdi Ivanovičev načrt. Vprašanje

je, za kakšno ceno bi bila ta delitev izvedljiva, pravi Pleničar. Doslej se je vse premalo razložilo, kakšna bi mogla biti verjetnostna cena, ki bi jo morali plačati i Hrvati i Srbi na mešanem ozemlju, pa tudi Hrvatska in Srbija kot posebni državi. Čeprav se Pleničar strinja z ugotovitvijo, da posebne nacionalne države še niso čarobno jamstvo za pričanje lastne osebnosti in kulturne neodvisnosti, drugod po svetu obstojajo tudi manjše in šibkejšje nacionalne države in vse zavisi od tega, če se znajo času in okoliščinam primerne vključiti v mednarodno politiko in izvleči zase najboljše, kar je možno.

Pleničarju tudi ni všeč "pravica do svobodnega gibanja, stanovanja (bivanja), zaposlitve in politične aktivnosti na celotnem ozemlju skupnosti", ki naj bi veljala za vsakega državljana te skupnosti, in opozarja, da bi to lahko povzročilo, da bi imovitejši in številnejši državljani ene nacionalnosti po mili volji kupovali nepremičnine na ozemlju druge nacionalnosti ter s tem posledično in dolgoročno spreminjali nacionalni značaj gotovega področja - sprva občine in potem dalje. K temu spada tudi vprašanje enakopravnosti jezikov. Če so vsi jeziki enakopravni, potem recimo srbski ali hrvaški šolar pričakuje, da bo njegov poučevalni jezik v Sloveniji srbski odn. hrvaški. Pleničar se zavzema za to, da naj bi bil ves poučevalni jezik v Sloveniji slovenski, enako kot naj bi bil ves poučevalni jezik na Hrvaškem hrvatski, v Srbiji srbski in v Makedoniji makedonski. Pač pa se mu zdi nujno, da vsak šolar dobi nekaj osnovnega znanja o ostalih narodnih jezikih Jugoslavije.

Ko komentira vprašanje posameznih vojska - slovenske, hrvaške, srbske itd - Pleničar smatra, da so take vojske docela upravičene, ker da je ves obrambni aparat neke države dandanes problematičen. Obstoj posameznih vojska pa služi tudi kot svarilo možnim vojaškim pučistom, da ima - kar zadeva celoto - njihov namerava puč lahko zanje zelo neugodne posledice. Prav to pa je vsaj toliko važno, kot je važna nevarnost za vso skupnost, če bi neka članica na hitro hotela izstopiti, zaključuje Pleničar.

(Bo sledilo.)

14 Inž. ekonomije Vladimir Predavec, gospodarstvenik, pred vojno član uredništva ekonomskega lista 'Blagostanje' v Beogradu, med vojno v Mihailovičevem pokretu, Strankarsko neopredeljen.

15 Marko Milunović, urednik lista 'Jugosloven' v Švedski, pripada Socialistični stranki Jugoslavije.

16 Nikola Pašić, odvetnik v Kanadi, pripada 'Oslobodje nju, med vojno v Mihailovičevem pokretu, zaprt od Gestapa 1943 in pobegnul iz taborišča.

17 Desimir Tošić, urednik 'Naše reči' in član Oslobodje nja, član uredn. odbora 'Review', avtor.

18 Dušan Pleničar, urednik 'Klica Triglava' in član izvr. odbora Slovenske Pravde, med vojno v Mihailovičevem pokretu v Sloveniji.

Pred časom je zdovski tisk poročal o ustanovitvi "Socialistične stranke Slovenije" v domovini, in to novico temeljil na nekem letaku, ki da je prišel na zapad iz domovine. Bilo se je bati, da gre lahko za kakšno emigrantsko akcijo (in ne prvo!) ali pa celo kakšno režimsko provokacijo, pa je bila zato previdnost na mestu. Četudi vsebina letaka, ki mi je prišel v roke preko stikov ob meji, daje slutiti, da je pobuda izvirna, sem vendar šele zdaj uspel priti do zaključka, na podlagi gotovih dodatnih informacij, da je akcija zares nastala doma.

V letaku "Čas je dozorel" začasno predsedstvo stranke, ki kajpak ni podpisano, pokaže na bilanco 25 letne komunistične diktature: "nered v industriji, hitro naraščanje brezposelnosti, močno zaostalo kmetijstvo, razsulo v kulturi in prosveti, vedno več nepismenih, naraščajoča zmeda v prometu itd, po drugi strani pa zapravljjanje ogromnih vsot denarja za naduto državno reprezentanco, za nekoristna potovanja in za razvraten standard vladajočih komunističnih oblastnikov ter njihovih podreptnikov. Toliko opevana gospodarska reforma se v praksi izvaja tako, da se delovnim ljudem jemlje, vladajoči kasti pa daje."

Potem preide letak na "Jugoslavijo", v kateri "Slovenci še posebej občutimo zgrešeno, izkoriščevalsko in krvavo politiko komunistov. Smo namreč davkoplačevalci komunistične nesposobnosti in hinavščine pri urejanju države. Kaj nam je prinesla toliko hvaljena komunistična federativna ureditev Jugoslavije? Nič drugega kot veliko in prikrito izkoriščanje!... Zato odkrito povemo: komunistična federativna ureditev Jugoslavije nas Slovence ne zadovoljuje, zahtevamo njeno konfederativno in demokratično preureditev! To na kratko pomeni, da naj vsak narod v Jugoslaviji sam odloča o obliki in ureditvi svoje države, sam razpolaga s svojim imetjem in sam ureja svoje zadeve, medsebojna pomoč pa naj bo stvar popolne prostovoljnosti in resničnega gospodarskega in kulturnega interesa... Neodvisna Slovenija, ki se svobodno vključuje v konfederativno urejeno Jugoslavijo, je in bo ostal politični cilj zavednih in poštenih Slovencev." "Hočemo nacionalno in socialno pravičnost!... Ta dva smotra je postavila med svoja gesla novo ustanovljena Socialistična stranka Slovenije (SSS). Ta stranka je sicer zaenkrat v Jugoslaviji in v Sloveniji še ilegalna, vendar njenega boja za demokracijo in nacionalno svobodo Slovencev ter za konfederativno preureditev Jugoslavije komunisti ne bodo mogli več uničiti."

Nato letak-izjava napoveduje program nove Socialistične stranke Slovenije in poziva, sklicujoč se na častno in zgodovinsko narodno dolžnost, da naj prejemniki z njim seznanijo čim več ljudi.

Kolikor mi je bilo mogoče ugotoviti, se napovedani program še ni pojavil v javnosti. Kadar bo do tega prišlo odn. ga bom prejel, bom poročal.

Od meseca do meseca:

RAZPRAVA O GOSPODARSKI IN POLITIČNI PREUREDITVI federacije se je resno začela. Na 13. seji predsedstva ZKJ 16. oktobra v Beogradu so obravnavali predlog sklepov o aktualnem političnem položaju in nalogah Zveze komunistov, ki naj bi jih sprejela 1. konferenca ZKJ. Najbolj se je odrezal Stane Kavčič, ki se je brez ovinkov lotil gospodarskega položaja. Zanj je značilna vedno večja inflacija, vse večji zunanjetrgovinski primanjkljaj in padec naraščanja reforme. Enega od teh dejavnikov bi še lahko prenesli, vsi trije pa silijo "v makro-ekonomsko nelikvidnost", v kateri bi se zanesljivo znašli čez leto ali dve. Preprečiti poslabšanje je težavna stvar, česar se v delovnih organizacijah dovolj ne zavedajo. Delovni ljudje so prepričani, da gre vse dobro, "razen da te hudičeve cene preveč naraščajo in da bi bilo vse dobro, če bi država tukaj intervenirala in to nekako preprečila." Tako pojmovanje je slabo in "nas čaka politično delo, da to pojasnimo". Bolje je opozoriti na položaj, kot pa nastopiti z etatističnimi praktičnimi ukrepi.

Kavčič je nasprotoval mnenju, da si na gospodarskem področju lahko vse privoščimo. Slišijo se zahteve, da je treba povišati zasluzke strokovnim kadrom, da ne bi odhajali v tujino, potem pa je treba povišati tudi najnižje zasluzke iz solidarnosti; treba je razvijati šolstvo, pomagati nerazvitim, razširiti materialno podlago delovnih organizacij, skratka vse. "Mislim, da smo v položaju, ko smo že nekaj potrošili, kar še sploh nismo proizvedli," je dejal Kavčič. "Če govorimo o stabilizacijskem programu, to pomeni, da je treba najti možnosti in poti, da se ta anticipirana potrošnja spravi v realne okvire. Tu pa se seveda takoj postavlja vprašanje, kdo bo to plačal." Kavčič se je zavzel za delitev vseh teh bremen na širokem področju. Treba bo zategniti pas. "Čim kasneje bomo to storili, tem bolj ga bomo morali zategniti." Kot prvi korak bi se morali dogovoriti, "da zatremo vire inflacije, ki so precej jasni." Zapreti je treba nekatere žiro račune, federacija pa si mora omisliti ažurno dnevno knjigovodstvo, "kakršno zahtevamo od vsakega podjetja", tako da bodo na eni strani dohodki, na drugi pa izdatki. "Dovoljujem si reči, da takega knjigovodstva federacija nima, čeprav smo se v zveznem izvršnem svetu o tem že pogovarjali."

Pred dvema letoma, je rekel Kavčič, so se pod pritiskom raznih dejavnikov, stagnacije in študentovskih dogodkov lotili oživljanja gospodarstva. Gradbeništvo je dobilo 100 milijard starih dinarjev za dve leti, nihče pa ni zahteval, da bi jih zares vrnilo. Leta 1968 so dejali, da bo bilanca federacije v 1970/71 znašala 150 milijard dinarjev, zdaj pa je jasno, da bo dosegla 400 milijard. "Ne vem, kolikšne so trenutne nepokrite investicije, vem pa, da je zdaj približno 300 milijard nepokritih izgub v delovnih organizacijah." V Sloveniji bodo imeli težave z zakonom o obveznem zdravstvenem zavarovanju, ki je bil lani soglasno sprejet v zvezni skupščini, ker bo povzročil prevelike stroške; čez leto bo morala federacija spet plačati 100 milijard dinarjev.

Kavčič je omenil, da tiste, ki se zavzemajo za omejevanje osebnih dohodkov v delovnih organizacijah, zmerjajo z etatisti in tehnokrati. Govoril je tudi o kreditni politiki, kjer je prav tako treba preprečiti inflacijo. "To so tiste zadeve, ki so meni in nekaterim tovarišem v Sloveniji precej jasne in kjer bi morali nekaj ukreniti. Razumljivo je, da bo to imelo hude politične reperkusije, ker bo potem še bolj upadla stopnja rasti." V nekaterih področjih bo morda prišlo do stagnacije, toda to je neizogibno. Če bi odlašali, bo položaj še bolj težaven. "Razumljivo je, da bo tu mnogo vika in krika zaradi, da tako rečem, etatističnih ukrepov, vendar mislim, da je bolje malo etatizma zdaj kot pa mnogo etatizma kasneje." Na konferenci ZKJ je treba odkrito povedati, da se je treba lotiti neljubih zadev, ki zahtevajo žrtve, je rekel Kavčič.

KVALIFICIRANA KARDELJEVA PODPORA

Kavčiča je podprl Edvard Kardelj, ki je izjavil, da se strinja s Kavčičevimi pripombami o gospodarstvu. Odločno in odkrito je treba povedati, za kaj gre. Včasih se zdi, da je napaka odgovornih organov, da niso vse zadovoljili, toda v resnici se je treba nečemu tudi odreči, povedati neljube stvari in se lotiti neljubih ukrepov, da bi dosegli stabilnost. Toda le delno drži vris, da so inflacija in vprašanja organizacije in funkcij federacije glavni vzrok za razne škodljive pojave. V družbi so navzoče tudi sile in težnje, ki skušajo zaustaviti prizadevanje Zveze komunistov za reforme in napredni razvoj. Na seji nekateri pravijo, da je politični položaj dober, drugi pa ga kritično ocenjujejo. Oboje je res. Splošna smer razvoja družbe ima podporo množic, pri konkretnih materialnih ukrepih pa nismo zmeraj dovolj enotni. Zato se pojavljajo tudi odkrite antisocialistične sile in sile, ki se skrivajo pod plašči nacionalizmov, je dejal Kardelj.

Debata o teh zadevah na seji predsedstva se je tako zavlekla, da je zmanjkalo časa za zunanje politično poročilo, ki naj bi ga podal zunanji minister Mirko Tepavac. Predloge sklepov so sprejeli šele 24. oktobra.

ODLOŽEN PLAN

Zvezni izvršni svet je 19. oktobra predložil zvezni skupščini, da odloži sprejemanje srednjeročnega plana na naslednje leto, ko bodo izvršene gospodarske in politične spremembe sistema. Prednačrt naj bi bil predložen skupščini aprila, končni načrt pa sredi oktobra 1971. Novembra naj bi bil gospodarski načrt sprejet. V zvezni skupščini, ki se je sestala 22. oktobra, in še posebno v gospodarskem zboru, je več poslancev kritiziralo odlaganje, negotovost in nenehni nesporazumi, kar "postavlja tako poslance kot skupščino... v stranski položaj." V sklepih je gospodarski zbor ugotovil, da "zaskrbljujoče in neupravičeno kasni izdelava novega srednjeročnega načrta... kar povzroča veliko škodo gospodarstvu."

SRBSKI PREDLOG

Predsedstvo in izvršni svet skupščine Srbije sta 22. oktobra sprejela srbski predlog o gospodarskih funkcijah federacije. Federacija naj bi se omejila na narodno obrambo, zunanjo politiko, enotni denarni sistem, carinsko zaščito in podporo izvoza, ter zagotovitev enotnega tržišča. Federa-

cija naj bi opustila vse podpore gospodarstvu in vse investicije, kakor tudi fond za kreditiranje izvoza opreme in la-dij. Edina izjema naj bi bil fond za nerazvite republike in Kosovo. Investicijske obveznosti federacije naj prenehajo s tem letom. Prevzamejo naj jih republike. Srbija bo morala plačati ostanek za djerdapsko elektrarno, srbski del železnice Beograd-Bar in smederevsko železarno.

Centralni komite ZK Srbije je 22. oktobra podpril za-misel o predsedstvu SFRJugoslavije, kot sta jo razvila Tito in Kardelj, obsodil inflacijo in se zavzel za spremembe v federaciji, ki naj bi prenesle več oblasti na republike, po-krajine in občine. Toda, kot je rekel Marko Nikezić, pred-sednik CK, prenos oblasti ne sme pomeniti, da se bo name-sto zveznega etatizma razvil republiški.

ČRNOGORSKI PREDLOG

Centralni komite ZK Črne gore je 23. oktobra raz-pravljaval o istih zadevah. Predsednik Veselin Djuranović se je zavzemal za enotno idejno-politično platformo vseh komunistov. Potrebno je soglasje o vzrokih "križnih ele-mentov" v federaciji, mednacionalnih odnosih in v Zvezi komunistov, kakor tudi o vzrokih nezadovoljnih gospodar-skih gibanj. Poudaril je, da mora federacija nadaljevati s plačili za graditev železnice Beograd-Bar skozi Črno goro po sprejetem zakonu. Kasnitev plačil je privedla republiško gospodarstvo v zelo slab položaj in Črna gora, ki računa na velike investicijske objekte, sama ne bi zmogla dogra-diti železnice.

MAKEDONSKI PREDLOG

Centralni komite ZK Makedonije je 23. oktobra tudi razpravljaval o spremembah v federaciji. Sekretar CK Slavko Miloslavlevski je poudaril, kako pomembno je, da bodo napovedane spremembe povečale samostojnost republik. Krepitev te samostojnosti ne vodi k republiškem etatizmu, ampak izraža državnost narodov Jugoslavije. Ni mogoče pričakovati, da bodo organi federacije ravnali zmeraj v nekem splošnem jugoslovanskem interesu, je menil Milo-slavlevski. Tudi princip paritete med narodi in odločanje z enostavno večino v jugoslovanski skupnosti ne zadostuje. Celo drugod zahtevajo včasih kvalificirano večino. V mno-gonacionalni skupnosti, kot je Jugoslavija, pa je mogoče preglasovanje vitalnih interesov enega ali več narodov, proti čemur se je treba zavarovati. Miloslavlevski je po-zdravil zamisel predsedstva SFRJ, a je poudaril, da ne sme postati edinstven center, v katerem bi snovali koncept nadaljnjega razvoja, ker bi to pomenilo zmanjšanje pravic skupščin. Tudi Krste Crvenkovski, član izvršnega biroja predsedstva ZKJ, je na plenumu poudarjal makedonsko dr-žavnost.

"ENOTNOST" - TITOVO ZDRAVILO

29. oktobra se je začela prva konferenca Zveze ko-munistov Jugoslavije. Tito je v uvodnem govoru dejal, da hočejo delovni ljudje videti, ali so komunisti enotni, kar bo potrdilo njihovo zaupanje, ki je "neomajno". Konferen-ca mora nakazati smer, ki jo je treba ubrati v nadaljnjem razvoju. Položaj je zapleten, toda "če bomo enotni in če

bomo videli, kakšne so naše prave naloge, bomo te nalo-gue lahko opravili. . . Vse zgodbe o nekakšni veliki krizi v naši državi so iz trte izvite. To so neumnosti," je pribil maršal Tito.

Dolgo uvodno poročilo je na konferenci podal Krste Crvenkovski. Rekel je, da federacija ne sme biti hierar-hično organizirana, kar bi pomenilo neko nadnacionalno državno strukturo. "Naša federativna skupnost mora biti, prav narobe, zasnovana na prostovoljnem sporazumu, na enakopravnosti narodov ne glede na to, kako številni in močni so." ZKJ se mora odločneje zavzeti "za razvijanje samoupravnega federalizma, slonečega na popolnem spoš-tovanju enakopravnosti narodov in narodnosti, in takšnega integriranja njihovih različnih koristi, ki izvirajo iz globo-ke medsebojne odvisnosti." Razlaščene stare sile družbe in birokracija porajajo "partikularistične, unitaristične in se-paratistične oblike nacionalizma", da bi ustvarile zmedo in napetost. Samo napredne socialistične sile v slehernem narodu lahko razbijejo te nevarne tendence. "Jugoslovanska federacija se mora čim bolj razvijati kot nova oblika pove-zovanja narodov in narodnosti ter delovnih ljudi sploh," pri čemer se bo "čedalje bolj oddaljevala od klasičnih oblik federacije in konfederacije v tisti meri, v kateri se bodo krepili socialistični družbeni odnosi in avtentična družbena lastnina in na njej sloneča socialistična delitev po sadovi h dela."

'OD JAVNOSTI NADZOROVAN PRESEDNIK PREDSEDSTVA'

Crvenkovski je govoril o Titovi pobudi za ustano-vitev predsedstva SFRJ in dejal, da "dandanes našemu siste-mu vsekakor bolj ustrezajo kolektivni državni organi", ki krepke neposredno odgovornost republik in pokrajin za zvez-ne zadeve. "Izjemna Titova osebnost je vtisnila naši druž-bi in času neizbrisni pečat. Zato je predvidena ustavna možnost, da bi tovariš Tito kot predsednik republike tudi v prihodnje imel vse prerogative kot predsednik predsedstva SFRJ." Predsedstvo bo pod nadzorstvom in vplivom javno-sti, tako da ne bi preraslo v vsemogočen organ.

Crvenkovski je razlagal, da bo treba pristojnosti federacije zmanjšati predvsem na gospodarskem polju, čeprav se moramo upreti poskusom "da bi vse tegobe te družbe pripisali organom federacije." Zvezni organi naj ne ustanavljajo kakršnihkoli finančnih skladov. Go-spodarstvo naj se samo združuje in si ustvarja potrebne sklade. Toda sklad za pospeševanje razvoja manj razvitih republik in pokrajin in sredstva za financiranje razvoja družbenih služb na teh območjih bodo ostala ustavne ob-veznosti federacije. Treba je razčistiti tudi druga vpraša-nja zajemanja sredstev ter zagotoviti enakopravne pogoje pridobivanja dohodka. Razvoj političnega sistema bo zajel tudi republike, pokrajine in komune.

Govoreč o gospodarstvu, je Crvenkovski dejal, da je v nekaj zadnjih letih brezposelnost ena od največjih težav. "S tem je povezano tudi zaposlovanje v tujini kot množičen pojav, ki je hkrati tudi rezultat odprtosti naše družbe in možnosti za prosto gibanje ljudi, zaradi česar

je bilo več političnih in socialnih implikacij." Crvenkovski je omenil vprašanja gospodarskega sistema, na katera še danes ni odgovora, kot npr. o tržišču kapitala, delitvi dohodka, deviznem in zunanjetrgovinskem režimu, nakar je prešel na "naugodne težnje" v razvoju gospodarstva. Te so naraščanje cen in življenjskih stroškov, negativna plačilna bilanca in počasnejše naraščanje proizvodnje, kar vse vodi v inflacijski proces, "zaradi katerega smo seveda zaskrbljeni". V Jugoslaviji imajo takó inflacijo povpraševanja kot inflacijo stroškov. Izgublja se čut za to, kaj bi v resnici bilo treba proizvajati, zlasti pa, v kaj naj bi investirali. Napačno vložena sredstva nasprotujejo prizadevanjem za stabilnost za dlje časa. Zvezna skupščina mora neutegoma sprejeti vse nujne ukrepe, da bi zatrla inflacijske motnje, obenem pa se je treba lotiti programa stabilizacije gospodarstva na daljšo dobo, je izjavil Crvenkovski.

PORABA VEČJA OD PROIZVODNJE

Mitja Ribičič, predsednik zveznega izvršnega sveta, je na konferenci izjavil, da neugodna gospodarska gibanja niso "nenaden jesenski pojav". Kot vzroke je navedel dejstvo, da so družbenopolitične skupnosti povečevale svoj delež pri porabi narodnega dohodka; banke so dobivale vse večjo vlogo v investicijski politiki, a so ostale podaljšana roka krajevnih oblasti; vse več podjetij neupravičeno dviga osebne dohodke; celotna poraba je večja od proizvodnje in investira se več, kot je razpoložljivih sredstev. Seda nja pot vodi v vse globljo gospodarsko in politično nestabilnost. Ribičič je naznanil začasne ukrepe ZIS, med katerimi je zamrznjenje cen, zmanjšanje gornje meje potrošniških posojil na 6000 din z obveznim 20% gotovinskim pologom in 50% depozit na uvoz blaga, ki bo vrnjen uvoznikom po 90 dneh brez obresti.

Ribičič je dejal, da mora stabilizacijski program temeljiti na korenitih spremembah. Treba je začeti pri federaciji, kajti Jugoslavija je med prvimi v Evropi po izdatkih za obrambo in za razvoj nerazvitih področij, kakor tudi po sorazmernem številu upokojenecv. Gospodarstvo plačuje državi sto milijard dinarjev na leto, za lastno akumulacijo pa daje okrog tri milijarde. Stabilizacijski program mora biti "najbolj nov, najbolj svež dogovor republik", ker je "nevzdržno", da bi financirali zvezno potrošnjo še naprej s tiskanjem bankovcev. Zvezne dohodke je treba revidirati, hkrati pa "stopiti na rep" ostankom starih izdatkov, ki jih je treba prenesti na republike in združeno gospodarstvo. Revidirati je treba tudi republiška in komunalna "nasilja nad gospodarstvom". Nekatere investicijske programe je treba odložiti. Gospodarstvo mora imeti pravico in odgovornost za lastno stabilizacijo. Če ga bodo razbremenili številnih pritiskov, bo lahko dajalo mnogo več za vzgojo, kulturo, umetnost, družbeno varstvo in vse drugo. Ribičič je posvaril pred "poskusi goljufivih rešitev" in pred "prizadevanji, da bi odložili urejevanje osnovnih vprašanj in odpravo resničnih vzrokov inflacije." Obljubil je konkreten program stabilizacije, ki bo "v najkrajšem času" predložen skupščini. Navzoči so mu ploskali in Ribičič je bil zelo vesel in zadovoljen.

Stevan Doronjski, Vojvodinec, je na konferenci po-

dal poročilo o agrarni politiki. Konferenca je sprejela sklepe o razvoju kmetijstva in stališča o političnem položaju, ki ugotavljajo: "Potrebno je napraviti nadaljnji korak v smeri izgradnje federacije kot funkcije državnosti in suverenosti vsake republike in avtonomnosti pokrajin, kot oporišča enakopravnosti narodov in narodnosti v Jugoslaviji." Tito je v zaključnem govoru dejal: "Tistim, ki prerokujejo Jugoslaviji nekakšen polom, nekakšna razbitje ali nacionalni razdor - to pa je tisto, kar želijo - lahko povem, da se motijo, tako kot so se doslej zmeraj motili. Tega nikakor ne bodo dočakali." Nakar so delegati ploskali, peli pa niso.

ZAHODNO EVROPSKO ROMANJE

Tito je od 20. do 23. oktobra obiskal Nizozemsko. Na povratku se je za pol dneva ustavil v Parizu in se pogovarjal s predsednikom Pompidoujem. Ta ga je povabil na večerjo in Tito je prišel domov šele po polnoči.

TUDI TA SE JE OGNIL SLOVENIJE

Robert McNamara, predsednik Mednarodne banke za obnovo in razvoj, je priletel v Beograd 11. oktobra zvečer. Naslednje dni se je pogovarjal s predsednikom vlade Mitjo Ribičičem, zveznim sekretarjem za finance J. Smoletom, članom ZIS Tomom Granfilom, podpredsednikom vlade Nikolo Miljanićem, sekterajem sindikatov Marjanom Rožičem, predstavniki jugoslovanskih bank, predsednikom srbske vlade Milenkem Bojanićem in drugimi. Nato je obiskal Vojvodino, Ohrid, Sarajevo, Dubrovnik, Hercegnovi, Zagreb in spet šel nazaj v Beograd, kjer ga je 16. oktobra sprejel Tito. Naslednjega dne je zapustil Jugoslavijo in izjavil, da je dobil zelo lepe vtise o deželi, ki ima dobre izgleda za razvoj, posebno v turizmu. Obljubil je posojila. Kot se je slišalo, je McNamara na jugoslovanske funkcionarje napravil globok vtis s pronicljivimi vprašanji. Povedal jim je, da Mednarodna banka ne pomaga le s posojili, ampak tudi z nasveti. Slovenije ni obiskal.

FILOZOFSKA STAVKA

Vladimir Mijanović, predsednik fakultetskega odbora Zveze študentov filozofske fakultete v Beogradu, je bil 20. oktobra obsojen na 20 mesecev strogega zapore zaradi sovradne propagande, ker da je "zlonamerno in neresnično prikazoval razmere v Jugoslaviji ter širil letake in dal natisniti satirični pamflet." Študentje filozofske fakultete so zato začeli s stavko, kateri se je po nekaterih poročilih pridružilo 5000 študentov. Univerzitetni komite ZK je 27. oktobra stavko obsodil kot nedopusten pritisk na delo pravosodnih organov.

SLOVENSKO-HRVAŠKO SODELOVANJE

Slovenija in Hrvatska sta se dogovorili, da bosta skupaj zgradili atomsko elektrarno v Krškem. To bo prva jedrska elektrarna v Jugoslaviji. Sporazum sta 27. oktobra podpisala predsednika slovenske in hrvaške vlade Stane Kavčič in Dragutin Haramija.

BRITANSKI INDUSTRIALCI V JUGOSLAVIJI

16 direktorjev vodilnih britanskih industrijskih družb in bank je v Jugoslaviji proučevalo 8/14. novembra gospodarske možnosti. Povabil jih je Mitja Ribičič.

KRIZA JUGOSLOVANSKE VLADE?

Dr. Nikola Miljanić, eden od treh podpredsednikov jugoslovanskega zveznega izvršnega sveta je 18. novembra odstopil in je bil njegov odstop sprejet. To demisijo razlagajo kot znak Miljanićevega nezadovoljstva nad odlašanjem in nad neodločnostjo zvezne vlade pri sprovanju gospodarske reforme. Opozarjajo, da je dr. Miljanić že dolgo opozarjal, da so potrebni učinkoviti ukrepi, ki naj bi zaustavili naraščanje trgovinskega primanjkljaja. Tudi opazovalci tudi opozarjajo na dejstvo, da prihaja dr. Miljanić iz Hrvatske, in povezujejo njegov odstop s poslednjo kritiko srbske republiške vlade proti zveznim stabilizacijskim gospodarskim meram. Vsekakor je dr. Miljanić, tako sodi tuji tisk, opozoril s svojim dejanjem ne samo na težo gospodarske krize v Jugoslaviji ampak tudi na krizo samega federalno-političnega sistema, kjer ena, močna republika lahko vsaj zavira, če v praksi tudi ne vetira energično gospodarsko sanacijsko politiko.

NEPOPRAVLJIVI BOLGARI

Pred leti je kazalo, da bo končno le prišlo do pomirjenja med Jugoslavijo in Bolgarijo v vprašanju Macedonije in da je pri tem pomagala tudi Sovjetska zveza. Toda iz vsega ni bilo nič. Letos poleti pa je šef bolgarskih komunistov Todor Živkov v pismu Titu predložil skupni sestanek, kjer naj bi rešili ta problem. Tito je odgovoril, da bi bilo treba najprej sestanek pripraviti, vendar pa je Jugoslavija poslala v Bolgarijo posebno delegacijo, ki naj prouči stališče bolgarske vlade in ugotovi dejansko stanje odn. v koliko je Bolgarija sploh pripravljena reševati ta problem in ne spet samo zahtevati, da je treba Macedonijo priključiti Bolgariji, češ da so vsi Macedonci Bolgari. Očividno je bil uspeh te misije negativen, ker je Tito 18. novembra obvestil javnost, da je od vseh dežel na svetu Bolgarija edina, s katero Jugoslavija ni izboljšala odnošajev.

PRAVICA DO SVOBODE VESTI

Ing. Pogačar, odbornik občinske skupščine Ljubljana - Moste je pisal v ljubljansko DRUŽINO (22. novembra t.l.) da je Radio Ljubljana vprašal, zakaj o velikih praznikih na nek zagoneten način ukinejo vse prenose iz italijanske Radio-Televizije, s katero imajo sicer ozke stike. Odgovor je bil birokratski: cela vrsta ustanov je istega mnenja, da RTV Ljubljana ne oddaja in tudi v bodoče ne bo oddajal verskih programov, da so in bodo zavračali izkoriščanje verskih čustev ali cerkvene dejavnosti za politično delovanje in oživljanje klerikalizma, in da imajo verni državljani svoje ustanove in svoj tisk za svoje versko udejstvovanje.

S tem odgovorom Milana Merčuna, generalnega direktorja RTV Ljubljana, pa inž. Janez Pogačar ni bil zadovoljen in je znova obrazložil, zakaj je postavil dotično vprašanje Radiu Ljubljana na občinski seji. Obenem je opozoril generalnega direktorja, da radijsko stališče ni v skladu s splošno deklaracijo o človeških pravicah Organizacije Združenih narodov, ki v 19. členu piše, da ima vsakdo pravico do svobode mišljenja in izražanja s pomočjo kakršnega koli sredstva. "Radio in televizija te obveznosti nista oproščena", zaključuje ing. Janez Pogačar.

Ob robu

Pred dobrim mesecem se je v ljubljanskem DELU dr. Vojan Rus znova mučil, da bi definiral demokracijo. Človek bi mislil, da so po vsem širokoustenju v Zvezi komunistov, in pred tem v komunistični partiji, s tem že zdavnaj opravi-li. Najpreje so trdili, da je diktatura proletariata prava "ljudska demokracija", potem so rekli, da je samoupravljanje in ločitev partije od državne oblasti "socialistična demokracija", sedaj pa naenkrat Vojan Rus v petih dolgih člankih vse to postavi na glavo in zatrjuje, da so v Jugoslaviji še daleč od tega. "Pred nami je še vedno razporje," pravi Rus, "ali bo ZK taka idejnopolična organizacija znotraj samoupravnega sistema, ki ga čim bolj celovito razvija; ali pa bo ZK nad vsemi drugimi družbenimi organi, tako da izvršni organi ZK sami dokončno odločajo o vseh najpomembnejših zadevah cele družbe in te odločitve samo prenašajo navzdol preko drugih 'transmisij', preko samoupravnih organov, skupščin, preko 'nižjih' organizacij ZK in drugih družbeno političnih organizacij."

Očividno je, da je ZK še vedno to drugo in da so vse ostale organizacije zgolj "transmisije", a to, pravi Rus, je - "in drugače ne more biti - izvor birokratizma in oblastništva". Čeprav Vojan Rus uporablja v svojem sestavku pogojnik, je vsakomur jasno, da je njegovo pisanje odsev dejanskega stanja. "Kaj bi sploh še ostalo od demokracije, od družbenega samoupravljanja, če bi vse družbene odločitve sprejemali ožji organi ZK in jih enostavno - z obrazložitvijo, da vsi komunisti morajo izpolnjevati sklepe višjih organov - prenašali kot nespremenljive in dokončne v občinske in republiške skupščine in v konference SZDL, sindikatov in mladine; tak prenos bi bilo tehnično seveda kaj enostavno izvesti," pravi Rus, "saj so komunisti v teh organih v veliki večini. Ostane pa vprašanje, koliko bi pri tem ostalo možnosti soodločanja za nečlane in celo za navadne člane ZK." Naš odgovor na to je: nobene možnosti. Te možnosti tudi nikdar ni bilo in je nikdar ne boš dokler bo obstojal enopartijski sistem - enopartijski sistem, ki operira enako v "socialističnih" deželah kot v desničarskih diktaturah in v deželah tretjega sveta, kjer je opozicija prepovedana.

"Potreba po javni kritiki navzgor je že stoletja prisotna v zavesti vseh, za katere je vodstvo le nekakšen izraz družbe, ne pa božanskega izvora," nadaljuje Rus. "Kljub temu, da je ta misel o kritiki starodavna, niti v drugih socialističnih deželah - izvzemši ZSSR za časa Lenina - niti pri nas nismo skoraj ničesar naredili, da bi javna kritika navzgor postala vsakodneven in povsem normalen pojav, da bi bila vestna, kultivirana in objektivna od tistih, katerim je naslovljena, in brez represalij in zavor do tistih, ki jo naslavljajo. Razen nekaj redkih izjem take kritike pri nas še ni bilo ali pa je naletela na primitivne ovire. Z drugimi besedami: še zmeraj smo pred nalogo podružbiti, socializirati sredstva obveščanja, ki sicer postanejo monopolistična postojanka," ugotavlja Rus. - A to je enako brez pomena brez političnega pluralizma, ker kritika ne more biti sama sebi namen. Demokracije brez organizirane opozicije enostavno ni.

IVAN STANIČ

KULTURA IN OMIKA

Poroča
Spectator

'POČITNIŠKA' PRAKSA

Milan Kranjc, študent Višje ekonomske komercialne šole v Mariboru je bil lani v Angliji, kjer se je seznanil s težavami, ki spremljajo naše študente in srednješolce pri iskanju poletne študijske prakse. To seveda ni čudno, ker so univerze in šole takrat zaprte, pa tako ni možno dobiti kake 'prakse'. Toda Kranjc govori tudi o drugih rečeh, zato nadaljujem. Ugotovil je npr., da so prve težave nastopile že pri samem vstopu, ker "angleški obmejni organi ne omogočijo vstopa tistim, ki nimajo ustrezne delovne vize ali predpisane kvote deviz za turistični obisk Velike Britanije". Prav mu je, si mislim, zakaj pa ni šel h kakemu škotskemu, irskemu ali waleškemu obmejnemu funkcionarju. Toda nadaljujmo: da bi odpravil vse te in podobne težave in "druge pomanjkljivosti", je naš študent pri izvršnem odboru študentske skupnosti mariborskih visokošolskih zavodov ustanovil pododbor ISS (internacionalnega študentskega servisa), ki ima svoj sedež v Londonu. Ta pododbor ISS - prvi v Jugoslaviji - bo s "svojimi poslovnimi stiki" omogočil študentom in dijakom "počitniško prakso" v vseh večjih krajih Anglije. Sicer sem opazil, da se je "študijska" praksa sedaj prelevila v "počitniško" prakso, toda to naj nas ne moti. Jugoslovanski mladinci bodo lahko "delali v tovarnah, restavracijah, hotelih, počitniških domovih in zdraviliščih." Že sem hotel strupeno reči, da je to gotovo bolje kot delati na novi "autostradi" Zagreb-Beograd, za katero je sam Tito pred kratkim rekel, da na njej "strada avto", - kar je potrdilo mojo staro misel, da je Tito največji jugoslovanski dovtipnež izza Branislava Nušića, - ko sem na koncu dopisa opazil pripombo, da je osnovna naloga mariborskega pododbora Servisa specializacija in študij angleškega jezika v "smeri", ki jo študira študent. Osebno Milana Kranjca ne poznam, nisem zanj nikoli slišal in seveda tudi ne vem, v kateri "smeri" študira angleščino. Toda če on ne bo postal v, hm, recimo 15 letih, predsednik slovenske vlade ali pa direktor Listostroja, bom jaz, kot pravijo Angleži, "pojedel svoj klobuk" (naj bo to v majhno pomoč našim nadebudnim mariborskim študentom angleščine).

"OGROMNA" PRIDOBITEV

Jugoslavija si je že precej časa prizadevala, da bi od zapadno nemških oblasti dobila dovoljenje za pouk otrok jugoslovanskih delavcev v materinskem jeziku. Ko jim je to naposled le uspelo, je nastal problem učnih prostorov. Sedaj so jugoslovanska konzularna predstavništva tudi to vprašanje rešila in z novim šolskim letom so odprli prve razrede za otroke iz Jugoslavije. Prva skupina 11 'jugoslovanskih' učiteljev, oziroma 'prosvetnih delavcev', kot jih doma imenujejo, je že odšla v Nemčijo, toda med njimi ni nobenega učitelja iz Slovenije. Domljivo je tudi, če bodo otroci staršev iz Jugoslavije res dobili poseben pouk

oziroma pouk vseh predmetov v svojem jeziku. Verjetno se bodo morali učitelji vključiti v nemški prosvetni sistem na ta način, da bodo predavali dopolnilne predmete. V Nemčiji je šolstvo pod nadzorstvom pokrajinskih vlad in na splošno velja pravilo, da otroci, ki so neveščni nemščine, gredo v poseben uvajalni razred, da se jezika nauče. Obenem mora biti tudi najmanj 18 otrok gotove narodnosti, da ustanove takšen razred. Po enem letu se vključijo v nemško šolo in potem slede pouku v nemščini. Če je v šoli najmanj 15 otrok iste starosti (in iste narodnosti), dovoli šolska oblast dopolnilni pouk v materinskem jeziku, kjer poučujejo tkzv. "nacionalno skupino predmetov" kot so materinščina, domači zemljepis in zgodovina, pa tudi "religijo". Menim, da odhajajo učitelji iz Jugoslavije v Nemčijo prav za to, da prevzamejo pouk te 'nacionalne skupine predmetov' in da se je otročje bahati, da so jugoslovanska predstavništva od nemških oblasti priborila neko ogromno koncesijo. Kar bi še želel vedeti, je to, zakaj med onimi 11 učitelji ni nobenega Slovenca in kako bodo tisti "nereligiozni" učitelji učili "religijo" v materinskem jeziku, zlasti še, če pouk verouka zahteva deželni zakon. Bodo za pouk verouka naše oblasti zaposlile naše duhovnike v Nemčiji - ali pa je dejansko morda šlo samo za koncesijo nemških oblasti prav v tem predmetu?

TRUBADURJI S TRANZISTORJI

28. oktobra je mariborska Opera imela na sporedu Verdijev 'Trubadur' za dijake in dijakinje Prve gimnazije v Mariboru. Nemir v avditoriju pa je bil tolikšen, da so morali čakati pet minut, preden so sploh lahko začeli s predstavo. Ker pa ni bilo dosti bolje, je Ana Sardo, ki je pela Leonoro, pred svojo arijo v drugi sliki morala poslušalce naprositi, da ji pustijo peti. Njena prošnja pa ni nič zalegla in dirigent Vladimir Kobler je predstavo prekinil sredi četrte slike. Ni prvič, da je prišlo do takih incidentov. Že preje so dijaki prihajali na predstave vinjeni, nekateri pa so prinesli celo tranzistorje in jih za časa predstave odprli. Enkrat je celo vmes posegla milica.

STIKI S TUJINO

Angleška revija "Modern Poetry in Translation" je svojo septembrsko številko posvetila najnovejšemu slovenskemu pesništvu. Eden od urednikov te publikacije je znani pesnik Ted Hughes. Antologijo spremlja faksimile jugoslovanskega nacionalnega zemljevida ter tekst o Sloveniji iz Encyclopaediae Britannicae. Pesmi sta prevedla Veno Taufer, ki je nekaj let bival v Londonu kot napovedovalec pri BBC, in angleški pisatelj Michael Scammell. V antologiji so zastopani Edvard Kocbek (z 11 pesnitvami), Jože Udovič, Kajetan Kovič, Gregor Strniša, Veno Taufer in Tomaž Šalamun.

OBLETNICE

Ob stoletnici obvezne osemletne šolske izobrazbe na Slovenskem je Slovenski šolski muzej v Ljubljani pripravil zbornik v dveh knjigah "Osnovna šola na Slovenskem 1869-1969". Prva knjiga bo na 700 straneh pokazala zgodovinski razvoj šolstva in poudarila delež slovenskih učiteljev in zupanov. Druga knjiga pa bo obravnavala in vrednotila razvoj pouka posameznih učnih predmetov.

Pisma uredniku

KDO SE LOMI...?

Uredniku Klica Triglava.

Argentinski 'SIJ SLOVENSKE SVOBODE' je v 16. številki od 30. septembra letos v okviru članka "Jugopunktacije" se lomijo" objavil v KLICU TRIGLAVA navedeno "presenetljivo poročilo", da sem tudi jaz prijavil formalni pristop k "Žebotovi" izjavi "Za zavarovanje slovenske suverenosti". "Presenetljivo" seveda za SIJ, ker potem nadaljuje: "Ob tem pa se zastavlja vprašanje, kako je možen tak pristop dveh članov NOS (Narodnega odbora za Slovenijo; drugi član da je baje dr. Ljubo Sirc) še spravljeni v zvezo s sklepi, ki so bili sprejeti v Ljubljani na Taboru dne 3. maja 1945, saj je bila ustanova uradno deklarirana kot protikomunistično telo in je bilo kot tako vedno razloženo tedaj in poslej v resolucijah in izjavah NOS. Ali ni s takšnim dogajanjem v NOS slovenska komunistična partija dosegla eno doslej najvidnejših zmag nad politično emigracijo?"

Ker je ta članek objavil SIJ brez podpisa, ga lahko mirne duše pripišem uredniku g. Jurčecu, odnosno mu zanj vsaj naprtim odgovornost. Tu pa se postavlja drugo zanimivo vprašanje: Kako je to, da tako razgledan človek, kot je g. Jurčec, ne pozna "sklepov", ki so bili sprejeti na Taboru 3. maja 1945? Ali pa namerno zavaja svoje čitatelje da bi spravil svojo kritiko "Jugopunktacij" in moj podpis v sklad? "Narodna izjava", sprejeta na Taboru, "uradno" ni nikdar deklarirala NOS za "protikomunistično telo", vsebuje pa v bistvu zelo veliko tega, kar vsebuje tudi izjava "Za zavarovanje slovenske suverenosti". Taborška izjava ima štiri točke. Prva zahteva Zedinjeno Slovenijo, "da bosta zavarovana nemoteni narodni in gospodarski obstoj in razvoj slovenskega naroda". Druga točka, katere formulacija je že zdavnaj zastarela, zahteva "federativno, na demokratični podlagi in socialno pravično urejeno kraljevino Jugoslavijo pod vladarsko hišo Karadjordjevičev, katere sestavni del je tudi narodna država Zedinjena Slovenija." Tretja točka, ki se najbolj sklada z "Žebotovo" izjavo pa zahteva "tako federativno državo, da bodo narodne države kot sestavni deli imeli tako stvarno področje, da bo izvrševala osrednja zvezna oblast le tiste naloge in imela le tiste prerogative, ki so ji z zvezno ustavo izrecno priznane in izvzete iz pristojnosti oblasti narodnih držav. Zvezno ustavo jugoslovanske države sprejme ustavodajna skupščina, sestavljena iz zakonitih predstavnikov posameznih narodnih držav tako, da glasuje za njo kvalificirana večina zakonitih zastopnikov iz vsake države". To pa je med drugim tudi mnenje, ki sem ga izrazil v letošnji brošuri Vane Ivanovića "Demokratska Jugoslavija". Drugačne Jugoslavije tudi biti ne more.

Četrta točka taborške izjave zahteva "temeljito socialno in gospodarsko preosnovo, ki bo uničila gospodstvo kapitala nad delom, priznala vsem delovnim slojem, družinam in poedincem njih socialno-gospodarsko funkcijo ter jim zagotovila človeka vredno življenje". (Vse podčrtane definicije sem podčrtal jaz.) Po logiki SIJA bi lahko rekli,

da je tudi ta četrta točka "najvidnejša zmaga" KPS nad nekomunistično opozicijo - v kolikor seveda SIJ tudi demokratom ne dopušča, da socialno čutijo in da menijo, da vsi delovni sloji, družine in poedinci imajo "socialno-gospodarsko funkcijo". V tem primeru ne vem, kaj SIJ potem sploh hoče. Noče komunistov, noče pa dati ljudem tudi tega, kar jim v modernem, sodbnem svetu gre. Mar "protikomunizem" potem pomeni tudi vračanje na staro socialno in gospodarsko strukturo? Sodeč po Jurčecovem pisanju, bi rekel, da je temu tako.

Za zaključek pa še tole: Zadnje čase se SIJ in nekateri bivši borci razburjajo nad izrazom "nekomunisti". Da so bili domobranci "protikomunisti", ne more biti dvoma, ker so se z orožjem v roki borili proti komunistom. Demokratiški politiki pa lahko ločijo samo med komunisti in nekomunisti. Med slednje spadajo seveda tudi protikomunisti. Toda protikomunisti - pri tem ne mislim na slovenske domobrance - so lahko tudi skrajni desničarji: črni, rjavi, plavi, zeleni itd. Grški polkovniki so tudi protikomunisti. Falangisti so protikomunisti. Fašisti in nacisti so bili protikomunisti. V taki družini pa g. Jurčec mene ne bo našel.

ALOJZIJ ZUPAN.

/"Protikomunizem," na katerega je g. Zupan upravičeno opozoril, ima še drugo slabost, o katerem smo v tem listu že pisali pred leti: psihološko-politično vzeto ima izključna oznaka "protikomunizem" prej negativen kot pozitiven značaj. Politično vzeto pa je skrajno nevarna, ker po eni strani meče "protikomuniste" v isti koš z vsemi "protikomunističnimi" avtoritarci, kjerkoli po svetu, kar nam je doslej gotovo škodovalo in česar komunisti doma niso pozabili izkoristiti. Taka oznaka niti najmanj ne pomaga po drugi strani pokazati svetu naš pozitivni, konstruktivni program, ki ga gotovo imamo, toda ne zato, ker smo recimo "protikomunisti", ampak zato, ker smo demokrati. Ker sem demokrat najprej, sem tudi proti komunističnemu sistemu - to je menda bolj logično kot obratno. Ker pa se zdomski "protikomunizem" enači že z ideologijo, nastaja resno vprašanje, kakšno zvrst ali spačka demokracije si ti "protikomunisti" zamišljajo, saj vemo, kako težko, če ne celo nemogoče, je demokratično življenje, kadar je nek narod ideološko-politično razdeljen. Tudi je značilno, zakaj so Rupnikovi borci dobili naziv "domobranci" in ne "protikomunisti". Prva oznaka jim je vtisnila tudi pozitiven pečat. Ur. KT. /

KRONIKA V Rimu so 22. oktobra pokopali b. generalno predstojnico slovenskih šolskih sester m. Terezijo Hanželič, ki ima velike zasluge za vzgojno-prosvetno delo pri Slovencih. - V Savljah pri Ljubljani je umrl Ivo Kermavner, nekdanji načelnik slovenskega Orla in znani mednarodni telovadec. Pred kratkim se je iz USA preko Koroške za stalno preselil v domovino. - Na Koroškem je postal generalni vikar krške škofije (po smrti notoričnega dr. Kadrasa) dr. Franc Kirchner, dosedanji kancler, kateketa mesto je zasedel Slovenec Mihej Krištof. Za drugega slov. kanonika je bil imenovan Filip Millonig, vodja slov. dušnopastirskega urada in predsednik Mohorjeve družbe, dočim je Ales Zechner postal stolni dekan. - Neznani storilci so nemškimi napisom na krajevnih tablah v nekaterih krajih Koroške, dodali še slovenski naziv kraja.

HOTEL BLED

RIM ITALIJA

VIA S. CROCE IN GERUSALEMME 40

ROMA

(Telefon 777-102)

Lastnik: VINKO A. LEVSTIK

HOTEL BLED

Roma - Via S. Croce in Gerusalemme 40

Tel. 777-102

HOTEL DANIELA

Roma - Via L. Luzzatti 31

Tel. 750-587

OBIŠČITE NAS - OBIŠČITE NAS - OBIŠČITE NAS

KLIC TRIGLAVA

Uredništvo: 76 GRAEME ROAD ENFIELD MIDDX Tel.: ENField 5097

Uprava: BM / TRIGLAV LONDON W.C.1.

KLIC TRIGLAVA je politično neodvisen list, ki izhaja enkrat na mesec. Izdaja ga *SLOVENSKA PRAVDA*, združenje svobodnih in demokratičnih Slovencev. Njeno mnenje predstavljajo le članki, ki so podpisani od izvršnega odbora. Urejuje Dušan Pleničar.

Enoletna naročnina:

Anglija:	1.10.0	Finska:	13.-	Nemčija:	16.-
Argentina:	650.- (1300.-)	Francija:	15.-	Švedska:	20.-
Avstralija:	\$A 4 (\$A 7)	Italija:	2500.-	Urugvaj:	60.- (120.-)
Avstrija:	50.-	J. Afrika:	4.- (R 7)	U.S.A.:	5.00 (\$ 8.50)
		Kanada:	5.00 (\$ 8.50)		

Naročnina za letalsko dostavo je navedena v oklepajih.

Poverjeniki:

Avstralija: Pavla Miladinović, 12 Oxford Road, Ingleburn, N.S.W.

Italija: Saša Rudolf, Via Verniellis 24, Trieste 316

Južna Amerika: Franc Oblak, Mendoza 5663, Buenos Aires, Argentina

Sev. Amerika: Tine Kremžar, 11047 - 110 St., Edmonton, Alta., Kanada